

PIRMOJI LIETUVOS RAŠYTOJO ASMENINEI BIBLIOTEKAI SKIRTA MONOGRAFIJA

Inga Liepaite | Vilniaus universiteto biblioteka
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko
memorialinis muziejus
A. Vienuolio g. 2, LT-29147 Anykščiai, Lietuva
El. paštas: inga.liepaite@mb.vu.lt

LIETUVNINKAITĖ, NIJOLĖ. *SKAITANTIS VAIŽGANTAS*: MONOGRAFIJA. VILNIUS:
LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS, 2015. 372 P., [74] ILIISTR. P.
ISBN 978-609-425-149-8.

1921 metais rašytojas, spaudos, visuomenės ir kultūros veikėjas, dvasininkas Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933) vaizdžiai konstatavo: *Knygos inteligentui – pirmos rūšies reikalas. Tiesiog jo organizmo reikalas, nė kiek ne mažesnis už valgį, pirtį ir gimnastiką. Nebevalgo, nebeturi noro valgyti, – lietuviui tiek pat reiškia, kiek: nebesveikos širdies, susirgo. Vadinasi, sustojo viena organizmo funkcija ir visas žmogus nyksta. Jei nebevalgai, nebejudi, tai esi nebesveikas; jei nebegalvoji, tai neesi, nebuvai, ar nebeesi inteligentas. <...> Protas inteligentinis pasidaro per ilgą jo lavinimą, trenavimą; o priemonės tam tikslui – knygos.*¹ Praėjus kiek daugiau nei dešimčiai metų, 1933-iaisiais, penkioliktasis XXVII knygos mėgėjų draugijos narys išdidžiai prisipažino esąs tikras lietuvis, ainis tų senlietuvių, kuriems knygos buvo dalis gyvenimo, o ne pramoga.²

Būtent toks Vaižgantas, regis, nė akimirkai iš vienos rankos nepaleidžiantis knygos, iš kitos – pieštuko ar kito rašiklio ir nuolatos susirūpinęs knygų reikalais, išskyla prieš knygotyryninkės dr. Nijolės Lietuvninkaitės monografijos *Skaitantis Vaižgantas* skaitytojo akis. Jo vaizduotę dar labiau žadina ir stiprina knygos viršeliui autorės ypač taikliai pasirinktas Kajetono Sklėriaus paveikslo „Vaižgantas“ (1924) fragmentas. Ši monografija laikytina pirmąja Lietuvos rašytojų asmeninių bibliotekų tyrimų aruode³, tad, suprantama, autorės laukė sudėtinga užduotis, nors ji apie Vaižgantą ir jo biblioteką jau buvo paskelbusi ne vieną straipsnį⁴. Sudėtinga buvo rašyti ne tik todėl, kad Vaižgantas – ypač spalvinga asmenybė, jau prieš tai sulaukusi dviejų monografijų⁵ (atrodytų, ką dar apie jį galima pasakyti?), bet kad apskritai nelengva nagrinėti kūrėjo asmeninę biblioteką knygotyrimu žvilgsniu, dar siekiant, kad toks bibliotekos tyrimas būtų įdomus ir skaitytojams. Ne

veltui toks patyręs mokslininkas kaip profesorius Vladas Žukas, kai jo straipsnis apie anykštėno rašytojo Antano Vienuolio-Žukausko asmeninę biblioteką dėl nežinomų priežasčių 1977 m. nebuvo išspausdintas „Pergalės“ žurnalo puslapiuose, guodėsi: <...> *nesuradau, kokiū būdu ją [biblioteką – I. L.] apibūdinti, į ką daugiau dėmesio kreipti*.⁶ Kita vertus, pažymėtina, kad nestovėjome ir tuščioje vietoje, – ligi šiol jau paskelbta įvairių asmeninių bibliotekų tyrimų (monografijų taip pat), sukaupia nemaža rašytojų bibliotekų tyrimų bazė, turime metodologinio įdirbio bei patirties. Ypač minėtini dar 1975–1989 m. V. Žuko vadovaujamų Vilniaus universiteto studentų rašytojų asmeninių bibliotekų temomis apginti diplominiai darbai. Jie rengti pagal metodiką, perimtą iš paskelbtų rusų rašytojų asmeninių bibliotekų tyrimų ir parengtų katalogų. Paprastai tokio pobūdžio diplominiai darbai turėjo įvadinę dalį, kurioje aptariama vienam ar kitam rašytojui priklausiusių leidinių sąrašo sudarymo metodika, pateikiami svarbiausi atitinkamo rašytojo biografiniai duomenys, tiesiogiai susiję su jo asmenine biblioteka, ir analizės rezultatai, gauti remiantis antroje darbo dalyje sudarytu knygų ir kitų spaudinių, peržiūrėtų *de visu*, sąrašu – arba visos bibliotekos, arba kokio nors rinkinio, pavyzdžiui, autografuotų knygų, nelygu tyrimo tema. Diplomantai ypač daug dėmesio skyrė parengti išsamiems leidinių bibliografiniams aprašams, kurie sudarė didžiąją diplominių darbų dalį. N. Lietuvninkaitė pasirinko atvirkštinį variantą, t. y. ji dviejuose monografijos prieduose – *Vaižganto memorialinės bibliotekos knygų teminiame sąraše* ir *Vaižganto memorialinės bibliotekos periodinių leidinių abėcėliniame sąraše* – pateikė labai glausčius rašytojo ir dvasininko bibliotekoje buvusių leidinių bibliografinius aprašus ir

1 VAIŽGANTAS. Knygoms apginti... nuo kritikų. Recenzija ir kritika. *Skaitymai*, 1921, kn. 3, p. 77.

2 TUMAS, J. Dvejopa bibliofilybė. Iš *XXVII knygos mėgėjų metraštis*, 1933, t. 1, p. 14.

3 Plačiau apie Lietuvos rašytojų asmeninių bibliotekų istoriografiją žr.: LIEPAITĖ, Inga. Lietuvos rašytojų asmeninių bibliotekų istoriografija. *Knygotyra*, 2015, t. 65, p. 25–47.

4 N. Lietuvninkaitė dar 1988 m. parengtame ir 1990 m. paskelbtame straipsnyje pirmą kartą aptarė J. Tumo-Vaižganto asmeninės bibliotekos sudėtį kalbiniu ir teminiu principais, taip pat knygos ženklus, kuriuos ji suskirstė į rašytojo asmeninius knygos ženklus ir marginalijas bei autorių dedikacijas. Žr.: LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Juozo Tumo-Vaižganto biblioteka. *Knygotyra*, 1990, t. 16 (23), šas. 1, p. 49–57. J. Tumui-Vaižgantui priklausiusių knygų

tyrinėjimus ji tęsė ir vėlesniais, jau nepriklausomos Lietuvos metais. Žr.: LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Asmeninių knygų rinkiniai Kauno universiteto bibliotekoje 1923–1950 metais. *Knygotyra*, 1991, t. 18 (25), p. 59; LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Amžininkų dedikacijos Vaižgantui. *Metai*, 1994, nr. 8–9, rugpjūtis–rugsėjis, p. 134–143; LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Asmeninė biblioteka istorijos kryžkelėje: Juozo Tumo-Vaižganto ir Stanislovo Didžiulio knygų likimai. Iš *Asmeninė biblioteka – tautos istorinės atminties dalis*. Sudarytojai Genovaitė Astrauskienė, Arvydas Karaška. Panevėžys, 1998, p. 17–19; ir kt.

5 MERKELIS, Aleksandras. *Juozas Tumas-Vaižgantas*. T. 1. Kaunas, 1934. 398 p.; VAITIEKŪNIE-NĖ, Aldona. *Vaižgantas*. Vilnius, 1982. 288, [1] p.

6 ŽUKAS, Vladas. *Dienoraštis*: 1977 metai [rankraštis]. VUB RS, F141–1154, lapai nesunumeruoti: 77.II.7 įrašas.

dėmesį sutelkė į jų apžvalgą. Toks autorės sprendimas palaikytinas iš dalies, bet apie viską nuo pradžių.

Aptariamos monografijos išsamią struktūros apžvalgą ir ypač palankų įvertinimą „Tarp knygų“ žurnalo puslapiuose pateikė dr. Daiva Narbutienė⁷. Jos žodžiais, knyga *pranoksta visus lūkesčius* ir apgailestaujama tik dėl vienintelio dalyko – nerastotos galimybės bent dalį iliustracijų išspausdinti spalvotai. Tarp kitko, D. Narbutienė buvo ir viena iš šios knygos recenzenčių. Ji, matyt, pabūgo Vaižganto dar 1921 m. išsakytų priekaištų aršioms knygų kritikams ir pakluso jo raginimams naujai pasirodžiusias knygas verčiau palikti vertinti pačiai visuomenei, užuot „*tokias*“ „*kritikas*“ rašius. Šių eilučių autorė taip pat neabejotinai mano esant privaloma gerbti šio literatūros kritiko rekomendacijas, kaip į [naujas – I. L.] *knygas reikia reaguoti*, juolab kad jis pats yra ir aptariamos knygos pagrindinis herojus. Vaižganto žodžiais, recenzijos *dalykas, pirmiausia, tučtuojau paskelbti visuomenei naujas literatūros veikalas, kad ji žinotų ir skubėtų naudotis. Paskelbimo bude, jo tone jau bus ir veikalo įvertinimas, destis, karščiau ar šalčiau tu apie jį kalbėsi, mažiau ar daugiau juo džiaugsies. Recenzentas, imdamas į rankas knygas, iš anksto turi but į jas palinkęs, joms palankus, kaip esam, ir kitaip neprivalom būti, palankūs artimui, kol jo nedorumą patirsim aiškiai, nebeabejojamai. Bet kuris leidinys literaturoj yra pliusas, didesnis ar mažesnis. Taigi kiekvienu leidiniu pirmų pirmiausia reikia pasidžiaugti.*⁸ Recenzentė pritaria šioms Vaižganto nuostatoms.

Monografiją sudaro pratarmė, darbo paskatų, šaltinių ir tyrimų pristatymas, dvi pagrindinės dalys, užsklandos žodis, šaltinių ir tyrinėjimų sąrašas, du jau pirma minėtieji priedai, santrauka anglų kalba, asmenvardžių rodyklė ir santrumpų sąrašas. N. Lietuvninkaitė savo tyrimu siekė *pirmą kartą knygotyriiniu aspektu išsamiai ištirti ir apibendrinti bibliofilinę ir muziejinę Vaižganto veiklą, asmeninės bibliotekos, testamentu paliktos Vytauto Didžiojo universitetui, kūrimo istoriją ir likimą, turinio kontūrus, nustatyti jos išliekamąją vertę, priartinti mums kaip skaitytoją mažiau pažįstamą Vaižgantą* (p. 11). Nors autorė šį siekį įvardija *darbo tikslu*, akivaizdu, kad tai veikiau yra darbo uždaviniai. Tik 91 puslapyje, regis, tarp kitko, autorė „primena“ skaitytojui, kad *visi paveldo kolekcijoje ir dauguma* [pabraukta – I. L.] *kitose vietose saugomų leidinių peržiūrėti de visu*. Peršasi išvada, kad autorė regėjo ir sklaidė ne visus Vaižgantui priklausiusius leidinius. Vadinasi, juose galėjo likti neužfiksuotų svarbių savininko paliktų pėdsakų. Šioje vietoje iškart norėtusi atkreipti dėmesį ir į darbe vartojamą terminijos įvairovę. Vaižganto asmeninė biblioteka pakaitomis įvardijama tokiais terminais kaip *paveldo kolekcija, bibliotekos paveldas, memorialinė biblioteka, memorialinės bibliotekos kolekcija, memorialinės bibliotekos leidinių kolekcija, memorialinės bibliotekos paveldas, memorialinės bibliotekos paveldo kolekcija*. Skaitytojui išties sunku suprasti, ar šie terminai vartojami kaip sinonimai, ar jie turi

skirtingas prasmes. Kartais atrodo, kad „paveldu“ autorė vadina tai, kas šiandien tėra saugoma Kauno technologijos universiteto bibliotekoje.

Pirmoji dalis skiriama Vaižganto bibliofilinei ir muziejinei veiklai aptarti per jo asmeninės bibliotekos kūrimo etapų, jos tvarkymo savitumų, skaitytojų ir likimo analizės prizmę. Čia, be kitko, Vaižgantas pristatomas ir kaip lietuviškos spaudos veikėjas, XXVII knygos mėgėjų draugijos narys, archyvaras ir muziejininkas. Šioje vietoje pažymėtina, kad į akis krinta netikslus knygos turinys, t. y. jame nerandame kai kurių šioje dalyje išskiriamų poskyrių („Knygos kultūra“ (p. 30–31), „Humanitarinių mokslų fakulteto muziejaus fondas ir tvarkymas“ (p. 60–62), „Muziejaus ikonografinis rinkinys“ (p. 66–72), „Asmeninis Tumo archyvas“ (p. 72–75), o kai kurių jų turinyje nurodyti puslapiai nesutampa su nurodytaisiais tekste („Bibliotekos skaitytojai“ (turinyje – p. 30, tekste – p. 31), „Penkioliktasis XXVII knygos mėgėjų draugijos narys“ (turinyje – p. 54, tekste – p. 49), „Archyvaro ir muziejininko užmojai“ (turinyje – p. 60, tekste – p. 54). Recenzentei abejonių kelia vos pusės puslapio poskyrio „Knygos kultūra“ (p. 30–31) išskyrimo prasmė. Jis, atrodo, veikia primena prieš tai buvusio poskyrio „Bibliotekos tvarkymas“ (p. 24–30) apibendrinimą ar santrauką. Poskyrio „Asmeninis Tumo archyvas“ pabaigoje (p. 74–75) autorės pateikiamuose svarstymuose apie Vaižganto memorialinio muziejaus atkūrimo įgyvendinimą 1997-aisiais ir apie jo asmeninės bibliotekos Kauno technologijos universiteto bibliotekoje tolesnio laikymo prasmingumą pasigirsta publicistinio stiliaus gaidelių.

Antroji dalis skirta Vaižganto memorialinės bibliotekos sudėčiai atskleisti. Čia tapomas mums mažiau pažįstamo Vaižganto kaip skaitytojo portretas. Knygos autorė išskyrė jo kaip 1) beletristo, publicisto, literatūros istoriko ir kritiko, 2) filologo, 3) dailės ir teatro mėgėjo bei kritiko, 4) dvasininko ir 5) kultūros, visuomenės bei politikos veikėjo skaitymo interesus. Apžvelgdama (tokį terminą nuolatos vartoja ir pati monografijos autorė) Vaižganto turėtas knygas ir periodinių leidinių rinkinį, N. Lietuvninkaitė, kaip matyti, labai nuosekliai laikėsi tos pačios dėstymo sekos. Pirmiausia, jei žinoma, atskleidžiamas vieno ar kito leidinio, buvusio asmeninėje bibliotekoje, autoriaus ryšys su Vaižgantu. Antra, jei yra, pacituojamas (tik dėl autorei žinomų priežasčių, deja, ne visada) dedikacinis įrašas. Trečia, pažymima, ar leidinyje esama savininko paliktų skaitymo žymių, ir galiausiai išaiškinamas leidinio likimas (jei leidinys saugomas ne Kauno technologijos universiteto bibliotekoje). Šioje vietoje tenka pasakyti, kad skaitytojui nėra lengva išlaikyti dėmesį, nes tokio vienodo dėstymo autorė laikosi visoje antroje dalyje, taigi per daugiau nei 150 puslapių. Pažymėtina, kad neretai regime ir tik teiginius, kad Vaižgantas

7 NARBUTIENĖ, Daiva. Knyga apie skaitantį Vaižgantą. *Tarp knygų*, 2016, birželis, p. 16–17.

8 VAIŽGANTAS. Knygoms apginti..., p. 82–83.

turėjo vieną ar kitą leidinį arba kad vienais ar kitais metais buvo išleista vieno ar kito autoriaus knyga, „pamirštant“ paaiškinti skaitytojui, kuo ji aktuali kalbant apie Vaižganto biblioteką, – suprask, ir taip aišku, kad jis ją turėjęs. Čia tepaminėsimė porą tokių pavyzdžių: *JAV išleista Prospero Mérimée istorinė apysaka Baltramiejaus naktis (1909)* (p. 138); *Sofijos Čiurlionienės sudaryta Lietuvių literatūros istorijos konspekto chrestomatija pasirodė 1918 m. Voroneže* (p. 144) ir kt. Ką šie sakiniai sako skaitytojui? Skaitymą sunkina ir ilgokos pastraipos, kai kuriais atvejais besitęsiančios net per kelis puslapius (žr., pavyzdžiui, p. 108–110, 112–114, 114–116, 209–211 ir kt.). Šioje vietoje paminėtina ir tai, kad autorės sprendimu knygų ir kitų leidinių antraštės tekste pateikiamos tik originalo kalba, neišverčiant jų į lietuvių kalbą. Tiesa, jidiš kalba parašyto literatūros ir publicistikos rinkinio *Lite* antraštė jau nežinia kodėl rašoma tiek originalo kalba, tiek greta skliaustuose pateikiamas jos vertimas į lietuvių kalbą (p. 135–136). Suabejoti verčia monografijos autorės sprendimas poskyrį „Bibliotekos turinio kontūrų apibūdinimas“ (p. 256–258) (jis, beje, neatsispindi knygos turinyje) priskirti skyriui „Periodinių leidinių rinkinys“. Juk tame poskyryje apibendrinama visa Vaižganto bibliotekos sudėties apžvalga ir jis veikia galėtų būti monografijos išvadų sudedamoji dalis. Skaitytojui kyla klausimas, kodėl autorė, kalbėdama apie Vaižganto bibliotekos lentynose besirikiavusias Lietuvos istorijos tematika parašytas knygas (p. 197–206), „Lietuvos istorijoje“ išskyrė poskyrį „Vytautas Didysis“ (p. 198), kur tepaminimos vos aštuonios Vytauto Didžiojo gyvenimą ir politinę veiklą nušviečiančios knygos, o toliau, kaip ir prieš tai, eina Lietuvos istorijos leidinių apžvalga.

Antrosios dalies dideliu privalumu recenzentė įvardytų monografijos autorės Vaižgantui priklausiusiuose leidiniuose suregistruotus dedikacinius įrašus. Iš jų atsiskleidžia ne tik Vaižganto platūs ryšiai ir pažintys, bet ir bendros XX a. pirmos pusės knygos kultūrai būdingos tendencijos – rašytojų dedikacinių įrašų struktūra, formuluotės ir kultūra. Jie nukelia skaitytoją į to meto rašytojų ir kitų kultūros veikėjų bendravimo terpę, leidžia pasijusti jos savotišku dalyviu ir žavėtis žodžių žaismu. Tik tenka apgailėstauti, kad autorė, priėmusi sprendimą monografijos prieduose tepateikti glaustus leidinių bibliografinius aprašus, juose nežymėjo tų dedikacinių įrašų (kaip, beje, nefiksavo ir egzempliorių fizinės būklės, įrišų ir kt.). Dabar juos terandame tekste, o ir ne visus juos, kaip paaiškėja skaitant, autorė pacitavo. Antai pažymima, kad *Niemis Tumui dedikavo kelias* [pabraukta – I. L.] *knygas, vienas* [pabraukta – I. L.] *dovanojimo įrašas skamba taip <...>* (p. 147) (o kaip skamba antrasis?); *Lenkų kalba įrašytoje dedikacijoje paliudyti nuoširdūs autoriaus ir palankaus leidinio recenzento Tumo ryšiai* (p. 216); *Tumui skirtame egzemplioriuje Minclovas įrašė pagarbią dedikaciją rusų kalba* (p. 139) (pastarieji du įrašai autorės tekste nepateikiami). Vadinasi, dalis Vaižgantui dovanotose knygosose esamų įrašų liko už

šios monografijos ribų. Recenzentė drįstų nesutikti su knygos autorės gana drąsiu teiginiu, esą *Vaižganto asmeninė biblioteka pasižymėjo ir iš kitų tuometinių rinkinių išsiskyrė gausaus būrio amžininkų dedikacijomis* (p. 257). Skaitytojui kyla klausimas, kuo remdamasi autorė daro tokią išvadą? Kiek rašytojų bibliotekų tyrimų turime iš aptariamo laikotarpio ir ar jie lygintini? Pavyzdžiui, per šių eilučių autorės rankas yra perėjusios visos rašytojo A. Vienuolio-Žukausko memorialinės bibliotekos knygos, saugomos Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialiniame muziejuje Anykščiuose (ji rašytojo imta formuoti dar nepriklausomoje Lietuvoje ir tęsta jau sovietiniais laikais). Jose – lygiai taip pat gausu rašytojui paliktų dedikacinių įrašų.

Nors autorė dar monografijos pratarmėje pažymi, kad *priedai supažindina su rekonstruoto asmeninės bibliotekos paveldo, Tumo testamentine valia patekusio į 1934 m. Vytauto Didžiojo universitete atidarytą Vaižganto memorialinį muziejų, knygų ir periodinių leidinių sąrašais* (p. 8), skaitant knygą ir patyrinėjus prieduose pateikiamų konkrečių egzempliorių bibliografinius aprašus, iškyla tam tikrų neaiškumų, pavyzdžiui, ar tuose prieduose autorė registravo dingusius, išsklaidytus arba šiandien jau kitose atminties institucijose bei privačiose kolekcijose saugomus leidinius. Mūsų išsakytas dvejonės esant ne be pagrindo liudija ir monografijos recenzentės D. Narbutienės minėtame žurnalo „Tarp knygų“ puslapiuose paskelbtame atsiliepime nuskambėjęs teiginys: *Dviuose prieduose skelbiami Kauno technologijos universiteto bibliotekoje* [pabraukta – I. L.] *dabar saugomos Vaižganto memorialinės bibliotekos knygų teminis ir periodinių leidinių abėcėlinis sąrašai*.⁹ Visgi patikrinus bent kelis monografijos autorės tekste paminėtus skirtingo likimo sulaukusius leidinius, visus juos pavyko surasti prieduose. Vadinasi, autorė į sąrašus traukė ir dingusius ar šiandien skirtingose Lietuvos atminties institucijose ir privačiose kolekcijose saugomus kadaise Vaižgantui priklausiusius leidinius. Kita vertus, abejonių išlieka. Antai teigiama, kad iš A. Vienuolio-Žukausko raštų šešiatomio *iki mūsų dienų pražuvo tik ketvirtasis tomas* (p. 119). Pirmame priede 1187-ąja pozicija pažymėti A. Vienuolio-Žukausko raštai užfiksuoti taip: *Kn. 1–3; 5–6* (akivaizdu, kad 4-asis tomas į sąrašą neįtrauktas). Tačiau toliau nurodomi nepertraukiami Vaižganto muziejaus inventoriaus numeriai – *VM 943–948* (p. 335) – leistų manyti, kad autorė įtraukė visus šešis raštų tomus. Taigi, iki galo taip ir lieka neaišku.

Monografijos autorė teigia, kad sudarydama priedų sąrašus tesirėmė *dviem autentiškais šaltiniais*, jos žodžiais, *Vaižganto muziejaus knygų inventoriumi ir išlikusiu bibliotekos paveldu* (p. 9). Natūralu, kad skaitytojui kyla klausimas, kodėl autorė nelaikė sau lygiaverčiu šaltiniu kitų trijų išlikusių Vaižganto bibliotekos leidinių

9 NARBUTIENĖ, Daiva. Knyga apie skaitantį Vaižgantą, p. 17.

inventorinių sąrašų, saugomų Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje¹⁰, nors jie autorei neabejotinai buvo žinomi ir net komentuojami tekste (p. 12, 19–20, 24–26). Skaitytojui smalsu, ar šiuose skirtingais Vaižganto gyvenimo metais sudarytuose sąrašuose suregistruoti jo bibliotekai priklausę leidiniai išliko ir ar jie pateko į 1934 m. Vytauto Didžiojo universitete atidarytą Vaižganto memorialinį muziejų (jei taip, tai kiek), ar jas randame įtrauktas į *Vaižganto muziejaus knygų inventorių* ir kt. Akivaizdu, kad autorė dirbo su minėtaisiais trimis Vaižganto bibliotekos inventoriniais sąrašais, nes tekste randame, pavyzdžiui, tokį teiginį: *Iš pirmojo bibliotekos rinkinio išsaugotos dvi XIX a. bažnytinės teisės knygos* (p. 218). Tačiau, kaip ji pati pažymi, šie *trys Vaižganto asmeninės bibliotekos katalogai* jai suteikė *duomenų apie bibliotekos kūrimą, jos savininko požiūrį į bibliotekos tvarkymą* (p. 12). Tenka tik apgailestauti, kad šie svarbūs šaltiniai didesnio autorės susidomėjimo nesulaukė.

Recenzentės neįtikino autorės dar monografijos pratarinėje pateiktas sprendimas prieduose esamuose Vaižgantui priklausiusių leidinių sąrašuose nenurodyti jų dabartinių saugojimo vietų, motyvuojant tuo, kad, pirma, *pagrindinė Vaižganto memorialinės bibliotekos paveldo kolekcija saugoma vienoje vietoje – Kauno technologijos universiteto bibliotekoje* ir, antra, kad *aptariant paveldo teminę sanklodą ir likimą, atskleistos ir kitos saugojimo vietos, įvardyta dauguma dėl įvairių istorinių aplinkybių prarastų leidinių* (p. 9). Priminsime, kad „pagrindinę“ kolekcijos dalį, remiantis autorės pateiktais skaičiais, sudaro *1061 saugojimo vienetas* (p. 79), o, taip išėitų, „nepagrindinę“ kolekcijos dalį – *328 pavad. leidiniai* (p. 82). Iš to aiškėja, kad skaitytojas, norėdamas sužinoti šių net 328 pavadinimų leidinių saugojimo vietas (arba kad ir vieno konkretaus leidinio saugojimo vietą), bus priverstas perskaityti visą knygą. Suprantamas autorės nuoširdus noras, kad jos monografija būtų skaitoma nuo pradžios ligi pabaigos, bet ar tikrai būtina skaitytoją versti skaityti viską, jeigu jį domina tik konkretaus egzemplioriaus dabartinė saugojimo vieta? Atkreiptinas dėmesys dar ir į tai, kad skaitytojas turi pats susiprasti, kad tie leidiniai, apie kurių likimus autorė tekste nekalba, numanomai yra saugomi Kauno technologijos universiteto bibliotekoje. Čia pateiksime porą pavyzdžių. Norėdamas sužinoti pirmame priede 938-ąją pozicija pažymėtos Maironio *Pavasario balsų* 5-osios laidos (1920) egzemplioriaus dabartinę saugojimo vietą, skaitytojas, taupydamas laiką ir nenorėdamas skaityti visos knygos, pirmiausia gali bandyti „laimės ieškoti“ asmenvardžių rodyklėje ir pagal „Maironį“ tikrinti kiekvieną puslapį tekste, kol galiausiai 95-ajame puslapyje jis ras atsakymą, kad dabartinis jo savininkas yra profesorius Domas Kaunas. Tačiau šių eilučių autorei panorus sužinoti, kur šiuo metu yra saugomas rašytojo A. Vieniolio-Žukausko raštų šeštojo tomo, kuriame išspausdintas romanas *Kryžkeliai* (1932), egzempliorius su dedikaciniu įrašu Vaižgantui, pirmame priede pažymėtas

1187-ąja pozicija, teko pasukti galvą gerokai ilgiau. Mat asmenvardžių rodyklės jai pasufleruotame 119-ajame puslapyje išties kalbama apie šį egzempliorių, tačiau apie jo saugojimo vietą neužsiminta nė vienu žodžiu. Tik gerokai įpusėjus skaityti monografiją, suvokta, kad aptariamas egzempliorius visgi greičiausiai yra saugomas Kauno technologijos universiteto bibliotekoje, nes apie jo likimą nekalbama, taigi, suprask, jis priklauso „pagrindinei“ kolekcijai. Iš to plauktų ir dar viena pastaba. Kyla klausimas, kodėl bibliografiniuose aprašuose autorė pateikė tik Vaižganto memorialinio muziejaus, veikusio 1934–1941 m., inventorinius numerius, o dabartinių jų signatūrų nenurodė. Lygiai taip pat N. Lietuvninkaitė nenurodė ir iliustracijose vaizduojamų knygų, rankraščių, nuotraukų ir kitų objektų saugojimo vietų bei signatūrų. Kartais pasigendama nuorodų ir į tekste cituojamus ar minimus šaltinius (pavyzdžiui, žr. p. 50, 228, 232). Pažymėtina ir tai, kad nesuvienodinta nuorodų pateikimo tvarka (kartais skaitytojas klaidingai nukreipiamas iš vienos išnašos į kitą, pavyzdžiui, žr. p. 58, 125 išnašą), esama nemažai netikslumų ir jų bibliografiniuose aprašuose. Galima pabrėžti, kad autorė pateikia nuorodas ne į konkrečius šaltinius, o į jų bylas ar net fondus arba ne į Vaižganto raštuose (ar kituose rinkiniuose) esamą konkretų publikuotą šaltinį, o tiesiog į raštus ir t. t. Šaltinių ir tyrinėjimų sąrašė taip pat pastebima netikslumų – „pabėgusios“ signatūrų raidės (pavyzdžiui, žr. p. 263, 12 poziciją; p. 264, 32 poziciją), o 270-ajame puslapyje 137-oje pozicijoje vietoje straipsnio autorės D. Narbutienės pavardės terandame pliuso („+“) ženklą. Atkreiptinas dėmesys, kad konferencijų programos nelaikytinos tyrinėjimais (žr. p. 270, 130 poziciją). Be to, šių eilučių autorės manymu, monografijos tekstui būtų labai pravarčios ir skaitymą palengvintų nuorodos į prieduose suregistruotų konkrečių aptariamų leidinių pozicijas.

Baigdamą recenzentė pažymėtų, kad ji nepretenduoja į neginčytiną jos išsakytų teiginių ir pastabų tiesą. Ji knygą vertino tik iš smalsaus skaitytojo pozicijų. Šių metų kovo 19 dieną Juozo Tumo-Vaižganto memorialiniame bute-muziejuje Kaune vykusios tradicinės Juozapinių šventės metu, kur buvo pristatytas ir N. Lietuvninkaitės *Skaitantis Vaižgantas*, nuskambėjo muziejaus vedėjo Alfo Pakėno pakili frazė: *Knyga iš tikrųjų įspūdinga: kaip Vaižgantas pasakytų – „stora kaip gerai nupenėta kalėdinė žąsis“*.¹¹ Tad ir palikime tos nupenėtos kalėdinės žąsies skonį individualiai įvertinti kiekvienam skaitytojui.

10 *Inventorius Knūgyno kunigo Juozapo Tumo* [rankraštis]. 1899. 77 p. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), F1–D623; *Kan. J. Tumo knygų katalogas 1923* [rankraštis]. 1923. 97 lap. VUB RS, F1–D663; *Doc. Dro Juozo Tumo-Vaižganto bibliotekos inventorius* [rankraštis]. [1930]. 227 p. VUB RS, F1–F270.

11 PAKĖNAS, Alfas. Juozapinių šventėje – „Skaitantis Vaižgantas“. Iš *Maironio lietuvių literatūros muziejus* [interaktyvus]. 2016 m. [žiūrėta 2016 m. rugsėjo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://maironiomuziejus.lt/lt/literaturiniai-tinginiai/juozapiniu-sventeje-skaitantis-vaizgantas-1099>>.

1. *Doc. Dro Juozo Tumo-Vaižganto bibliotekos inventorius* [rankraštis]. [1930]. 227 p. VUB RS, F1–F270.
2. *Inventorius Kningyno kunigo Juozapo Tumo* [rankraštis]. 1899. 77 p. VUB RS, F1–D623.
3. *Kan. J. Tumo knygų katalogas 1923* [rankraštis]. 1923. 97 lap. VUB RS, F1–D663.
4. LIEPAITĖ, Inga. Lietuvos rašytojų asmeninių bibliotekų istoriografija. *Knygotyra*, 2015, t. 65, p. 25–47.
5. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Amžininkų dedikacijos Vaižgantui. *Metai*, 1994, nr. 8–9, rugpjūtis–rugsėjis, p. 134–143.
6. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Asmeninė biblioteka istorijos kryžkelėje: Juozo Tumo-Vaižganto ir Stanislovo Didžiulio knygų likimai. Iš *Asmeninė biblioteka – tautos istorinės atminties dalis*. Sudarytojai Genovaitė Astrauskienė, Arvydas Karaška. Panevėžys, 1998, p. 17–19.
7. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Asmeninių knygų rinkiniai Kauno universiteto bibliotekoje 1923–1950 metais. *Knygotyra*, 1991, t. 18 (25), p. 59.
8. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Juozo Tumo-Vaižganto biblioteka. *Knygotyra*, 1990, t. 16 (23), sąs. 1, p. 49–57.
9. MERKELIS, Aleksandras. *Juozas Tumas-Vaižgantas*. T. 1. Kaunas: Pažanga, 1934. 398 p.
10. NARBUTIENĖ, Daiva. Knyga apie skaitantį Vaižgantą. *Tarp knygų*, 2016, birželis, p. 16–17.
11. PAKĖNAS, Alfas. Juozapinių šventėje – „Skaitantis Vaižgantas“. Iš *Maironio lietuvių literatūros muziejus* [interaktyvus]. 2016 m. [žiūrėta 2016 m. rugsėjo 8 d.]. Prieiga per internetą <<http://maironiomuziejus.lt/lt/literaturiniai-renginiai/juozapiniu-sventeje-skaitantis-vaizgantas-1099>>.
12. TUMAS, J. Dvejopa bibliofilybė. Iš *XXVII knygų mėgėjų metraštis*, 1933, t. 1, p. 13–16.
13. VAITIEKŪNIENĖ, Aldona. *Vaižgantas*. Vilnius: Vaga, 1982. 288, [1] p.
14. VAIŽGANTAS. Knygoms apginti... nuo kritikų. Recenzija ir kritika. *Skaitymai*, 1921, kn. 3, p. 77–83.
15. ŽUKAS, Vladas. *Dienoraštis: 1977 metai* [rankraštis]. 1977. 682 lap. VUB RS, F141–1154.

Įteikta 2016 m. rugsėjo 11 d.